

نیمرخ تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

محمد کریم صابری (نویسنده مسئول)

رئیس اداره استاندارد اداره کل پژوهش و نوآوری، نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

mohamadsaberi@gmail.com

فاطمه نوشین فرد

استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران

nooshinfar2000@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۸/۲۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۱۰/۰۴

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی تحلیلی تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور و به منظور ارائه تصویری عینی از فعالیت‌های علمی - پژوهشی آنها انجام شده است.

روش: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش با رویکردی توصیفی - تحلیلی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه تولیدات علمی ارائه شده در نخستین جشنواره ملی علمی - پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور است. اطلاعات مورد نیاز برای این پژوهش از بانک اطلاعاتی جشنواره گردآوری شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از نسخه ۱۸ نرم‌افزار اس. پی. اس. اس. استفاده گردید.

یافته‌ها: نتایج نشان داد کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور از ابتدای تأسیس این نهاد تا پایان سال ۱۳۸۹، در مجموع ۴۶۹ اثر علمی تولید کرده‌اند. میزان تولیدات علمی در قالب مقاله نسبت به سایر مدارک علمی، بیشترین بود. همچنین بیشترین میزان تولیدات علمی به سال ۱۳۸۹ و کمترین میزان تولیدات علمی به سال ۱۳۸۱ اختصاص داشت. تولیدات علمی کارکنان در تمام سال‌های مورد بررسی (به جز سال ۱۳۸۳) دارای ضریب رشد مثبت بود. سال ۱۳۸۲ با ضریب رشد ۱۸۸ و سال ۱۳۸۳ با ضریب رشد ۰/۳۹ - به ترتیب دارای بیشترین و کمترین ضریب رشد بودند. نتایج آزمون کای اسکور نشان داد بین متغیرهای جنسیت و رشته تحصیلی با نوع تولیدات علمی تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین، بین متغیر میزان تحصیلات و نوع تولیدات علمی نیز تفاوت معناداری مشاهده نشد.

اصالت/ارزش: تا کنون درباره وضعیت تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور پژوهشی انجام نشده است. بنابراین، نتایج پژوهش حاضر می‌تواند ابزاری مفید و کارآمد برای مدیران، سیاستگذاران و برنامه‌ریزان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور باشد.

کلیدواژه‌ها: تولیدات علمی، علم‌سنجی، کتابداران، کتابخانه‌های عمومی، نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور.

مقدمه

انسان امروزی در عصری به سر می‌برد که اطلاعات یکی از کلیدی‌ترین عناصر آن محسوب می‌شود (دهقان، ۱۳۸۶) و پیشرفت در عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی بدون اطلاعات میسر نخواهد بود. به همین دلیل، امروزه تولید و مصرف اطلاعات در جوامع گوناگون، از جمله شاخص‌های رشد و توسعه‌یافتگی کشورها محسوب می‌شود (موسوی موحدی، کیانی بختیاری و خان‌چمنی، ۱۳۸۲). اهمیت تولید اطلاعات علمی و نقش انکارناپذیر آن در توسعه پایدار تا بدان حد است که بسیاری از کشورهای پیشرفته دنیا حجم عظیمی از سرمایه‌های ملی خود را صرف توسعه پژوهش می‌کنند (بذرافشان و مصطفوی، ۱۳۹۰). از این رو اهمیت دادن به امر تحقیقات و افزایش فعالیت‌های پژوهشی سبب توسعه و پیشرفت کشورها شده و خودکفایی و استقلال را برای کشورها به ارمغان می‌آورد (دریش و همکاران^۱، ۲۰۰۷). امروزه واژه تولید علم در ادبیات کشور جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است؛ به طوری که تولید علم و جنبش نرم‌افزاری، اذهان تمام سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان امور علمی و پژوهشی کشور را به خود مشغول داشته است و در جای جای مستندات علمی و برنامه‌های توسعه و سند چشم‌انداز و افق‌های آرمانی کشور، ارتقاء تولید علم و احراز جایگاه نخست علمی هدف‌گذاری شده است. بحث تولید علم در دانشگاه‌های کشور در سال ۱۳۶۵ و در دانشگاه تهران مطرح شد، اما در آن زمان در حد یک واژه باقی ماند. این بحث در سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۷۳ به گونه‌ای جدی‌تر دنبال شد و از سال ۱۳۷۹ به بعد، بحث تولید علم در پی تأکید و اصرار مستمر مقام معظم رهبری، توسط حوزه پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری در قالبی نو مطرح گردید (موسوی موحدی، کیانی بختیاری و خان‌چمنی، ۱۳۸۲). تدوین ساختاری منسجم در رتبه‌بندی مجلات و همایش‌های علمی، شکل‌گیری و ظهور مجلات علمی جدید (علمی-پژوهشی یا علمی-ترویجی) و برپایی منظم همایش‌های علمی، از دستاوردهای این دوره است که در حال حاضر نیز استمرار دارد (تصویری قمصری و جهان‌نما، ۱۳۸۶). اهمیت تولید علم و نقش آن در توسعه پایدار، موجب شده است فعالیت‌های علمی-پژوهشی که به تولید اطلاعات علمی منجر می‌شوند، در چند دهه اخیر بیشتر مورد مطالعه و بررسی قرار گیرند.

---

1. Derish and et al.

یکی از رایج‌ترین روش‌ها برای مطالعه و بررسی وضعیت تولید اطلاعات علمی، روش «علم‌سنجی» است. این روش جنبه‌های کمی را در تولید، انتشار و استفاده از اطلاعات علمی تجزیه و تحلیل می‌کند. در چند دهه اخیر، پژوهش‌های بسیاری در زمینه بررسی تولیدات علمی کشورها، دانشگاه‌ها، سازمان‌ها و نهادها انجام شده است. از بین مطالعات انجام شده آنچه بیش از همه با موضوع تحقیق حاضر مشابهت دارد، تحقیقات بیگلو (۱۳۷۵)، اکبری (۱۳۷۸)، مهراد و زاهد زاهدانی (۱۳۸۰)، تصویری قمصری و جهان‌نما (۱۳۸۶)، عصاره و باوی (۱۳۸۸)، فدائی و حسن‌زاده کمند (۱۳۸۹) و کیونگ^۱ (۲۰۰۳) است. بررسی تحقیقات مذکور نشان می‌دهد که تولیدات علمی در قالب مقاله نسبت به سایر مدارک علمی، بیشتر است و همواره میزان تولید کتاب در سطح پایینی قرار داشته است. همچنین، نسبت چاپ مقاله در مجلات داخلی، از مجلات خارجی بیشتر بوده است.

نتایج ارزیابی فعالیت‌ها و تولیدات علمی ضمن اینکه معرف وضعیت فعالیت‌های علمی - پژوهشی جامعه مورد بررسی است، می‌تواند عنصری مفید و کارآمد برای مدیریت، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در امر تحقیق و توسعه باشد (دهقان، ۱۳۸۶). علاوه بر این، بررسی تحلیلی تولیدات علمی ضمن هدفدار کردن حرکت‌های علمی و تعیین اولویت‌های پژوهشی به شناسایی نقاط ضعف و کمبودهای موجود در تولید اطلاعات علمی منجر می‌شود (تصویری قمصری و جهان‌نما، ۱۳۸۶). در این پژوهش با تجزیه و تحلیل مدارک تولید شده توسط کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور (از نظر تعداد، نوع و سال انتشار مدرک) می‌توان تصویری عینی از وضعیت تحقیقات در کتابخانه‌های عمومی ارائه کرد و با شناخت نقاط ضعف و قوت، خط‌مشی تحقیقات آتی را طوری برنامه‌ریزی نمود که به پر شدن خلأها و تقویت نقاط ضعف بینجامد. انجام مستمر این ارزیابی‌ها و بهره‌گیری از نتایج آن در درازمدت می‌تواند موجب اعتلاء و توسعه تولیدات علمی در زمینه کتابخانه‌های عمومی شود.

با توجه به سابقه دیرینه کتابخانه‌های عمومی در ایران، انتظار می‌رود کارکنان آن نقش مهمی در روند پژوهش و به جریان انداختن چرخه تولید اطلاعات علمی کشور به خصوص در زمینه تخصصی خود داشته باشند. از آنجایی که تاکنون درباره وضعیت تولیدات علمی کارکنان

1. Keong

کتابخانه‌های عمومی ایران تحقیق جامعی صورت نگرفته است، در این پژوهش تلاش می‌شود وضعیت تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور از ابتدا تا پایان سال ۱۳۸۹ مطالعه و با استفاده از شاخص‌های علم‌سنجی به تصویر کشیده شود. به‌منظور دستیابی به هدف یاد شده، پرسش‌های زیر طرح شد:

۱. وضعیت تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور چگونه است؟
۲. روند رشد تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور چگونه است؟
۳. آیا بین نوع تولیدات علمی کارکنان و جنسیت آنها تفاوت معناداری وجود دارد؟
۴. آیا بین نوع تولیدات علمی کارکنان و رشته تحصیلی آنها تفاوت معناداری وجود دارد؟
۵. آیا بین نوع تولیدات علمی کارکنان و میزان تحصیلات آنها تفاوت معناداری وجود دارد؟

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش با رویکردی توصیفی-تحلیلی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه تولیدات علمی ارائه شده در نخستین جشنواره ملی علمی-پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور است. این جشنواره در خرداد ۱۳۹۰ توسط اداره کل پژوهش و نوآوری برگزار شد و کارکنان شاغل در نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور آثار پژوهشی منتشر شده خود را در شش بخش کتاب تألیفی، کتاب ترجمه‌ای، پروژه تحقیقاتی، مقاله تألیفی در مجلات داخلی، مقاله ترجمه‌ای در مجلات داخلی، مقاله در مجلات خارجی، مقاله در همایش‌های داخلی و مقاله در همایش‌های خارجی به دبیرخانه جشنواره ارسال کردند. اطلاعات مورد نیاز برای این پژوهش از بانک اطلاعاتی جشنواره گردآوری شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از نسخه ۱۸ نرم‌افزار اس. پی. اس. اس استفاده گردید.

یافته‌ها

در این بخش به پاسخدهی به پرسش‌های پژوهش و ارائه یافته‌ها خواهیم پرداخت. پرسش اول پژوهش این است که وضعیت تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

چگونه است. در جدول ۱، میزان تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور از ابتدا (سال ۱۳۸۱) تا پایان سال ۱۳۸۹، به تفکیک سال تولید و نوع مدرک (کتاب، پروژه تحقیقاتی، مقاله مجله، مقاله همایش) ارائه شده است. این تولیدات شامل کتاب تألیفی، کتاب ترجمه‌ای، پروژه تحقیقاتی، مقاله تألیفی در مجلات داخلی، مقاله ترجمه‌ای در مجلات داخلی، مقاله در مجلات خارجی، مقاله در همایش‌های داخلی و مقاله در همایش‌های خارجی است.

جدول ۱. میزان تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور از ابتدا (سال ۱۳۸۱) تا پایان سال ۱۳۸۹

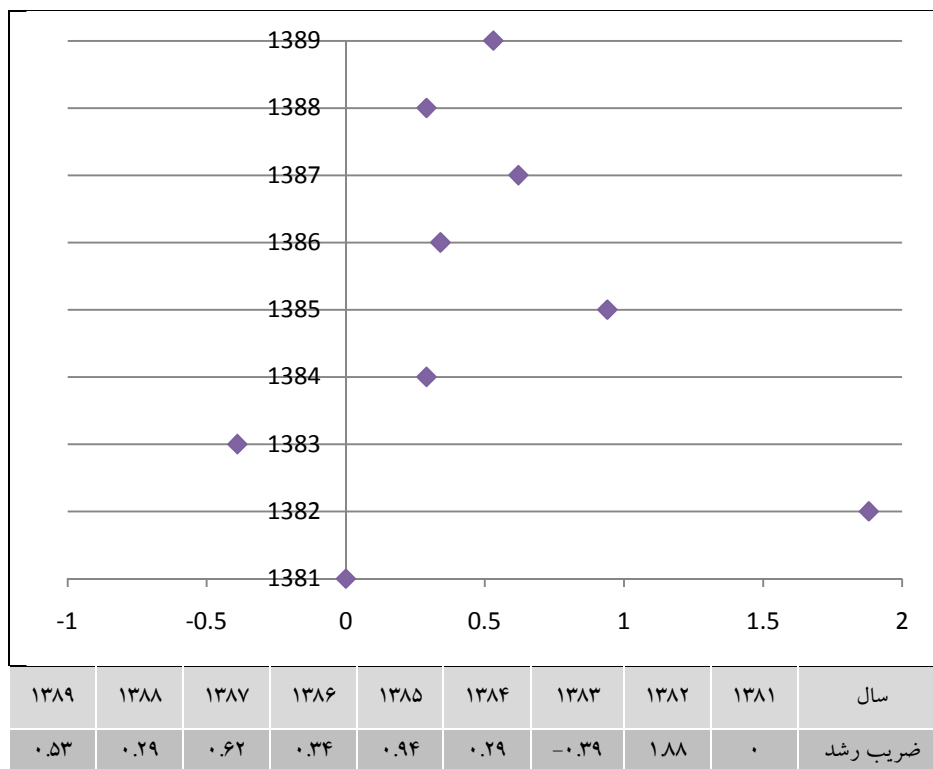
جمع	سال										انواع تولیدات علمی
	۸۹	۸۸	۸۷	۸۶	۸۵	۸۴	۸۳	۸۲	۸۱		
۶۳	۲۸	۱۵	۷	۴	۳	۱	۲	۱	۲	کتاب تألیفی	
۱۹	۱۱	۰	۱	۳	۱	۱	۱	۱	۰	کتاب ترجمه‌ای	
۲۶	۱۴	۴	۲	۳	۱	۰	۱	۱	۰	پروژه تحقیقاتی (پایان‌نامه و طرح پژوهشی)	
۲۳۶	۶۹	۵۴	۳۳	۲۳	۱۸	۱۳	۷	۱۶	۳	مقاله تألیفی در مجلات داخلی	
۲۱	۵	۶	۸	۱	۱	۰	۰	۰	۰	مقاله ترجمه‌ای در مجلات داخلی	
۵	۲	۱	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	مقاله در مجلات خارجی	
۹۲	۱۷	۱۶	۲۲	۱۳	۱۱	۳	۳	۴	۳	مقاله در همایش‌های داخلی	
۷	۴	۲	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	مقاله در همایش‌های خارجی	
۴۶۹	۱۵۰	۹۸	۷۶	۴۷	۳۵	۱۸	۱۴	۲۳	۸	جمع	

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور از ابتدای تأسیس این نهاد تا پایان سال ۱۳۸۹، در مجموع ۴۶۹ مدرک علمی تولید کرده‌اند. از این تعداد، ۶۳ عنوان کتاب تألیفی، ۱۹ عنوان کتاب ترجمه‌ای، ۲۶ عنوان پروژه تحقیقاتی (پایان‌نامه و طرح پژوهشی)، ۲۳۶ عنوان مقاله تألیفی در مجلات داخلی، ۲۱ عنوان مقاله ترجمه‌ای در مجلات داخلی، ۵ عنوان مقاله در مجلات خارجی، ۹۲ عنوان مقاله در همایش‌های داخلی و ۷ عنوان مقاله در همایش‌های خارجی است. با توجه به داده‌های جدول ۱، میزان تولیدات علمی در قالب مقاله تألیفی در مجلات داخلی (۲۳۶ مدرک) نسبت به سایر مدارک علمی بیشتر است. جدول ۱ همچنین نشان می‌دهد که بیشترین میزان تولیدات علمی به سال ۱۳۸۹ (آخرین سال بررسی) و کمترین میزان تولیدات علمی به سال ۱۳۸۱ (اولین سال بررسی) اختصاص دارد. به بیان دیگر، از کل تولیدات علمی (۴۶۹ مدرک علمی) ۱۵۰ مدرک مربوط به سال ۱۳۸۹ و ۸ مدرک مربوط به سال ۱۳۸۱ است.

پرسش دوم پژوهش این است که روند رشد تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور چگونه است. برای محاسبه روند رشد تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور از رابطه زیر استفاده شد:

$$\text{روند رشد} = \frac{(\text{میزان تولیدات علمی در سال مورد نظر} - \text{میزان تولیدات علمی در سال قبل})}{\text{میزان تولیدات علمی در سال قبل}}$$

در این تحقیق، برای سال ۱۳۸۱ به لحاظ اینکه سال پایه محسوب می‌شود، ضریب رشد صفر در نظر گرفته شد. نتایج حاصل از محاسبه روند رشد تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در نمودار ۱ ارائه شده است:

نمودار ۱. ضریب رشد تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

نمودار ۱ نشان می‌دهد که تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در تمام سال‌های مورد بررسی (به‌جز سال ۱۳۸۳) دارای ضریب رشد مثبت بوده است. بر اساس داده‌های نمودار ۱، سال ۱۳۸۲ با ضریب رشد ۱.۸۸ و سال ۱۳۸۳ با ضریب رشد -۰.۳۹ به ترتیب دارای بیشترین و کمترین ضریب رشد بوده‌اند. همچنین ضریب رشد سال ۱۳۸۴، ۰.۲۹، سال ۱۳۸۵، ۰.۹۴، سال ۱۳۸۶، ۰.۳۴، سال ۱۳۸۷، ۰.۶۲، سال ۱۳۸۸، ۰.۲۹ و سال ۱۳۸۹، ۰.۵۳ به‌دست آمد.

پرسش سوم پژوهش این است که آیا بین نوع تولیدات علمی کارکنان و جنسیت آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد. جدول ۲ و ۳ در پاسخ به سوال سوم پژوهش مبنی بر اینکه «آیا بین تولیدات علمی کارکنان و جنسیت آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد؟» ترسیم شده است.

جدول ۲. تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور به تفکیک جنسیت

جمع		جنسیت					
		مرد		زن			
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۱۰۰	۸۲	۶۸	۵۶	۳۲	۲۶	کتاب	انواع تولیدات علمی
۱۰۰	۲۶	۴۶	۱۲	۵۴	۱۴	پروژه	
۱۰۰	۲۶۲	۵۲	۱۳۶	۴۸	۱۲۶	مقاله چاپی	
۱۰۰	۹۹	۳۶	۳۶	۶۴	۶۳	مقاله همایش	
۱۰۰	۴۶۹	۵۱	۲۴۰	۴۹	۲۲۹	جمع	

همانطور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، از مجموع ۴۶۹ مدرک علمی تولید شده توسط کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، ۵۱ درصد (۲۴۰ مدرک) را کارکنان مرد تولید کرده‌اند و ۴۹ درصد (۲۲۹ مدرک) نیز توسط کارکنان زن تولید شده است، به بیان دیگر مردان ۲ درصد (۱۱ مدرک) بیشتر از زنان تولید کرده‌اند.

با توجه به جدول ۲، زنان در تولید مقاله همایش و پروژه‌های تحقیقاتی بیش از مردان فعالیت داشته‌اند و مردان نیز در تولید کتاب و مقاله مجلات بیش از زنان فعال بوده‌اند. برای اینکه مشخص شود این تفاوت معنی‌دار است یا ناشی از تصادف بوده است، از آزمون مجذور کای استفاده شد. نتایج آزمون کای در جدول ۳ آمده است:

جدول ۳. نتایج آزمون مجذور کای برای نوع تولیدات علمی و جنسیت

p-value (دو دامنه)	Df	مقدار	
.۰۰۰	۳	۱۸.۶۲۷ ^a	مجذور کای پیرسون
.۰۰۰	۳	۱۸.۹۷۰	بهر درست‌نمایی
.۰۰۰	۱	۱۵.۷۴۸	ارتباط خطی به خطی
		۴۶۹	تعداد موردهای معتبر

نتایج آزمون کای (جدول ۳) نشان می‌دهد که بین زنان و مردان به لحاظ نوع تولیدات علمی تفاوت معناداری وجود دارد ($\alpha = 0/000 < 0/05$ و $\chi^2 = 18/627$ و $Df = 3$). یعنی کارکنان زن به تولید مقاله همایش و انجام پروژه‌های تحقیقاتی تمایل بیشتری دارند و کارکنان مرد به تولید کتاب و مقاله مجلات علاقه بیشتری دارند.

پرسش چهارم پژوهش این است که آیا بین نوع تولیدات علمی کارکنان و رشته تحصیلی آنها تفاوت معناداری وجود دارد یا خیر. جدول ۴ و ۵ در پاسخ به سؤال چهارم پژوهش ارائه شده است. داده‌های جدول چهار نشان می‌دهد که از مجموع ۴۶۹ مدرک علمی تولید شده در نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، ۷۷ درصد (۳۶۲ اثر) توسط کارکنان کتابدار (کارکنانی که رشته تحصیلی آن‌ها کتابداری بوده است) و ۲۳ درصد (۱۰۷ اثر) نیز توسط کارکنان غیر کتابدار (کارکنانی که رشته تحصیلی آنها رشته‌ای غیر از کتابداری بوده است) تولید شده است.

جدول ۴. تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور به تفکیک رشته تحصیلی

جمع	رشته				تحصیلات	
	غیر کتابداری		کتابداری		تولیدات	
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۰۰	۸۲	۴۳	۳۵	۵۷	۴۷	کتاب
۱۰۰	۲۶	۳۱	۸	۶۹	۱۸	پروژه
۱۰۰	۲۶۲	۱۵	۴۰	۸۵	۲۲۲	مقاله چاپی
۱۰۰	۹۹	۲۴	۲۴	۷۶	۷۵	مقاله همایش
۱۰۰	۴۶۹	۲۳	۱۰۷	۷۷	۳۶۲	جمع

بر اساس داده‌های جدول ۴، کارکنانی که در رشته کتابداری تحصیل کرده‌اند در مقایسه با کارکنانی که رشته تحصیلی آنها رشته‌ای غیر از کتابداری است، تولیدات علمی بیشتری داشته‌اند. این برتری در تک‌تک انواع تولیدات علمی (کتاب، پروژه تحقیقاتی، مقاله مجله، مقاله همایش) نیز به وضوح قابل مشاهده است. برای بررسی معنادار بودن این تفاوت از آزمون مجذور کای استفاده شد. نتایج آزمون کای در جدول ۵ ارائه شده است:

جدول ۵. نتایج آزمون مجذور کای برای تولیدات علمی و رشته تحصیلی

مقدار	Df	p-value (دو دامنه)	
۲۷.۹۰۶ ^a	۳	.۰۰۰	مجذور کای پیرسون
۲۶.۱۴۲	۳	.۰۰۰	نرخ درست‌نمایی
۱۴.۳۸۱	۱	.۰۰۰	ارتباط خطی به خطی
۴۶۹	-	-	تعداد موردهای معتبر

همانطور که نتایج آزمون کای (جدول ۵) نشان می‌دهد، بین کارکنانی که در رشته کتابداری تحصیل کرده‌اند و کارکنانی که در رشته‌هایی غیر از کتابداری تحصیل کرده‌اند، تفاوت معناداری به لحاظ تولیدات علمی وجود دارد. ($\alpha = 0/000 < 0/05$) و $\chi^2 = 27/906$ و $df = 3$. یعنی کارکنانی که در رشته کتابداری تحصیل کرده‌اند در مقایسه با کارکنانی که رشته تحصیلی آنها رشته‌ای غیر از کتابداری است، تولیدات علمی بیشتری دارند.

پرسش پنجم پژوهش این است که آیا بین نوع تولیدات علمی کارکنان و میزان تحصیلات آنها تفاوت معناداری وجود دارد یا خیر. در پاسخ به این سؤال، داده‌های جدول ۶ نشان می‌دهد که از مجموع ۴۶۹ مدرک علمی تولید شده در نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، ۷۳ درصد (۳۴۲ مدرک علمی) توسط کارکنان کارشناسی ارشد و ۲۷ درصد (۱۲۷ مدرک علمی) توسط کارکنان کارشناسی تولید شده است.

جدول ۶. تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور به تفکیک میزان تحصیلات

جمع		میزان تحصیلات				تولیدات	
		کارشناسی ارشد		کارشناسی			
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۱۰۰	۸۲	۷۷	۶۳	۲۳	۱۹	کتاب	انواع تولیدات علمی
۱۰۰	۲۶	۶۵	۱۷	۳۵	۹	پروژه	
۱۰۰	۲۶۲	۷۱	۱۸۶	۲۹	۷۶	مقاله چاپی	
۱۰۰	۹۹	۷۷	۷۶	۲۳	۲۳	مقاله همایش	
۱۰۰	۴۶۹	۷۳	۳۴۲	۲۷	۱۲۷	جمع	

با توجه به داده‌های جدول ۶، کارکنانی که تحصیلات کارشناسی ارشد دارند، نسبت به کارکنانی که تحصیلات کارشناسی دارند، به لحاظ فراوانی تولیدات علمی برتری مطلق دارند و این برتری در همه انواع تولیدات علمی قابل مشاهده است. اما برای اینکه مشخص شود که آیا این دو گروه به لحاظ نوع تولیدات علمی نیز با یکدیگر تفاوت دارند از آزمون مجذور کای استفاده شد. نتایج آزمون کای در جدول ۷ آمده است:

جدول ۷. نتایج آزمون مجذور کای برای نوع تولیدات علمی و میزان تحصیلات

p-value (دو دامنه)	Df	مقدار	
.۴۵۴	۳	۲.۶۱۸ ^a	مجذور کای پیرسون
.۴۵۴	۳	۲.۶۱۸	نرخ درست نمایی
.۹۴۵	۱	۰.۰۵	ارتباط خطی به خطی
.۹۴۵		۴۶۹	تعداد موردهای معتبر

نتایج آزمون کای (جدول ۷) نشان می‌دهد که بین کارکنانی که تحصیلات کارشناسی دارند و کارکنانی که تحصیلات کارشناسی ارشد دارند، به لحاظ نوع تولیدات علمی تفاوت معناداری وجود ندارد ($\alpha = 0/05 > 0/454 = \chi^2$ و $df=3$). این بدان معنا است که کارکنان دارای مدرک کارشناسی و کارکنان دارای مدرک کارشناسی ارشد، رفتار مشابهی در تولید انواع مدارک علمی دارند.

نتیجه‌گیری

یکی از شاخص‌هایی که در چند دهه اخیر برای سنجش فعالیت علمی به کار می‌رود، باروری علمی است. اهمیت این شاخص در این است که می‌توان به کمک آن فعالیت‌های علمی را به زبان کمی بیان کرد، آنها را اندازه‌گیری نمود و تصویری عینی از فعالیت‌های علمی یک مؤسسه، یک نهاد، یک دانشگاه و یا یک کشور ارائه نمود (اعتماد، ۱۳۷۳). پژوهش حاضر با هدف بررسی تحلیلی وضعیت تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور و ارائه تصویری عینی از فعالیت‌های پژوهشی آنها انجام شد. نتایج حاصل از این بررسی نشان داد، کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور از ابتدای تأسیس این نهاد تا پایان سال ۱۳۸۹، در مجموع ۴۶۹ مدرک علمی (یعنی به طور متوسط سالانه ۵۲ مدرک) تولید کرده‌اند. با توجه به

جمعیت ۴۷۰۰ نفری کارکنان^۱، این نتیجه ضمن آنکه نقش کم‌رنگ و مشارکت ضعیف کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در تولید علم را مشخص می‌سازد، نشان‌دهنده ضعف پژوهش در حوزه کتابخانه‌های عمومی نیز هست. نتایج پژوهش حاضر همچنین حاکی از آن بود که میزان تولیدات علمی در قالب مقاله مجله نسبت به سایر مدارک علمی، بیشتر است؛ به طوری که از ۴۶۹ مدرک علمی تولید شده، ۲۶۲ مدرک به مقاله مجله (داخلی و خارجی)، ۹۹ مدرک به مقاله همایش (داخلی و خارجی)، ۸۲ مدرک به کتاب (تألیفی و ترجمه‌ای) و ۲۶ مدرک به پروژه تحقیقاتی (پایان‌نامه و طرح پژوهشی) اختصاص داشت. مقایسه نتایج تحقیق حاضر با آنچه در مطالعات گذشته انجام شده است، از شباهت یافته‌های این تحقیق با نتایج پژوهش‌های پیشین حکایت دارد. در پژوهش‌های پیشین (بیگلو، ۱۳۷۵؛ اکبری، ۱۳۷۸؛ مهرداد و زاهد زاهدانی، ۱۳۸۰؛ تصویری قمصری و جهان‌نما، ۱۳۸۶؛ عصاره و باوی، ۱۳۸۸؛ فدائی و حسن‌زاده کمند، ۱۳۸۹؛ کیونگ، ۲۰۰۳) نیز بالا بودن تولید مقاله مجله نسبت به سایر مدارک علمی گزارش شده بود. نتایج پژوهش حاضر همچنین نشان داد که بین زنان و مردان به لحاظ نوع تولیدات علمی تفاوت معناداری وجود دارد؛ به طوری که زنان در تولید مقاله همایش و پروژه‌های تحقیقاتی بیش از مردان فعال‌تر هستند و مردان نیز در تولید کتاب و مقاله مجلات بیش از زنان فعالیت داشته‌اند. بررسی رابطه جنسیت و تولیدات علمی در پژوهش‌های محمدی (۱۳۸۴) و سلیمانی و شکویی (۱۳۸۷) نشان داد که مردان در مقایسه با زنان تولیدات علمی بیشتری دارند.

بر اساس یافته‌های تحقیق، کارکنانی که در رشته کتابداری تحصیل کرده بودند در مقایسه با کارکنانی که رشته تحصیلی آنها رشته‌ای غیر از کتابداری بود، تولیدات علمی بیشتری داشتند. این برتری در تک تک انواع تولیدات علمی (کتاب، پروژه تحقیقاتی، مقاله مجله، مقاله همایش) به وضوح مشاهده شد. این امر، به خوبی نشان می‌دهد که نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور جهت افزایش کیفیت کارهای کتابداری و به تبع آن افزایش تولیدات علمی، به جای استخدام کارکنان غیر کتابدار و غیر متخصص (کارکنانی که رشته تحصیلی آنها رشته‌ای غیر از کتابداری است) می‌بایست نیروهای متخصص و کتابدار (کارکنانی که رشته تحصیلی آنها کتابداری است) را جذب نماید. یافته‌های تحقیق در خصوص میزان تحصیلات و تولیدات علمی نشان داد کارکنانی که تحصیلات کارشناسی ارشد دارند، نسبت به کارکنانی که تحصیلات کارشناسی دارند، به

۱. تعداد کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور بر اساس گزارش اداره آمار این نهاد در اسفند ۱۳۹۰، ۴۷۰۰ نفر بود.

لحاظ فراوانی تولیدات علمی برتری مطلق دارند و این برتری در همه انواع تولیدات علمی مشاهده شد. تأثیر میزان تحصیلات بر روی تولیدات علمی در پژوهش‌های محمدی (۱۳۸۴) و سلیمانی و شکویی (۱۳۸۷) نیز گزارش شده بود. بنابراین به نظر می‌رسد با به‌کارگیری کتابداران کارشناسی ارشد و بالاتر می‌توان گامی مثبت در جهت افزایش تولیدات علمی برداشت. از این‌رو شایسته است که در نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، کتابداران دارای مدرک تحصیلی بالاتر در اولویت استخدام قرار گیرند. در پایان، اجرای پیشنهادهای زیر توسط نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور می‌تواند موجب اعتلاء و توسعه تولیدات علمی در حوزه کتابخانه‌های عمومی و به جریان افتادن چرخه تولیدات علمی در این زمینه شود:

- استخدام کارکنان متخصص و کتابدار (کارکنانی که رشته تحصیلی آنها کتابداری است)؛
- برگزاری جشنواره‌های علمی - پژوهشی و تکریم شایسته پژوهشگران؛
- طراحی نظام تشویق و پرداخت حق‌التألیف به نویسندگان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور؛
- تدوین آیین‌نامه ارتقای علمی و شغلی کارکنان با هدف تقویت پژوهش در حوزه کتابخانه‌های عمومی؛
- تقویت مهارت‌های پژوهشی کارکنان از طریق برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های ضمن خدمت؛
- برگزاری نشست‌های تخصصی و همایش‌های علمی مخصوص کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور.

منابع

- اعتماد، شاپور (۱۳۷۳). تصویر علمی ایران در جهان. اطلاع‌رسانی. ۱۰ (۴)، ۴۲-۵۳.
- اکبری، کبری (۱۳۷۸). مطالعه وضعیت کمی تولید اطلاعات علمی و فنی اعضای هیأت علمی پژوهشکده‌های سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران (۱۳۷۶-۱۳۷۱). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- بذرافشان، اعظم؛ مصطفوی، احسان (۱۳۹۰). تحلیل علم‌سنجی ۳۶ سال تولید علم انستیتو پاستور ایران در پایگاه ISI SCIE. مدیریت اطلاعات سلامت. ۱۳ (۴۵)، ۷-۱۰.

- بیگللو، محمدحسین (۱۳۷۵). مطالعه وضعیت کمی تولید اطلاعات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی تبریز (۷۴-۱۳۶۷). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- تصویری قمصری، فاطمه؛ جهان‌نما، محمدرضا (۱۳۸۶). بررسی وضعیت تولیدات علمی پژوهشگران پژوهشکده مهندسی در سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۸۴. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. ۱۰ (۲)، ۱۰۷-۱۲۴.
- دهقان، شیرین (۱۳۸۶). تولید اطلاعات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران، ترکیه، عربستان سعودی و مصر. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. ۱۰ (۱)، ۱۸۱-۱۹۸.
- سلیمانی، محمدرضا؛ شکویی، علی (۱۳۸۷). عوامل مؤثر بر تولیدات علمی اعضای هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی منطقه ۸. فصلنامه دانش و پژوهش در علوم تربیتی. ۱۷ و ۱۸ (۲ و ۳)، ۱۱۹-۱۴۶.
- عصاره، فریده؛ باوی، فرح (۱۳۸۸). بررسی وضعیت تولید اطلاعات علمی توسط اعضای هیأت علمی پژوهشگاه صنعت نفت در سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۸۶. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. ۱۲ (۲)، ۱۱۴-۱۱۹.
- فدائی، غلامرضا؛ حسن‌زاده کمند، هایده (۱۳۸۹). بررسی تولیدات علمی اعضای هیأت علمی حوزه علوم انسانی دانشگاه تبریز طی سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۸۶. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۶ (۲)، ۱۵۷-۱۷۵.
- محمدی، اکرم (۱۳۸۴). بررسی اثر عوامل سازمانی و فردی بر فعالیت‌های علمی در ایران. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- موسوی موحدی، علی اکبر؛ کیانی بختیاری، ابوالفضل؛ خان‌چمنی، جمشید (۱۳۸۲). روش‌های تولید و اشاعه یافته‌های علمی. رهیافت. ۳۱، ۵-۱۹.
- مهراد، جعفر؛ زاهد زاهدانی، مریم (۱۳۸۰). اعضای هیأت علمی دانشگاه شیراز و تولید اطلاعات علمی: بررسی کمی سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۶۹. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. ۴ (۲)، ۲۷-۵۰.

References

- Derish, P. A.; Maa, J.; Ascher, N. L. & Harris, H. W. (2007). Enhancing the Mission of Academic Surgery by Promoting Scientific Writing Skills. *Journal of Surgical Research*. 140 (2), 177-83.
- Keong, L. C. (2003). A Scientometrics Study of the Research Performance of the Institute of Molecular and Cell Biology in Singapore. *Scientometrics*. 56 (1), 95-110.

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

صابری، محمد کریم و نوشین‌فر، فاطمه (۱۳۹۲). نیم‌رخ تولیدات علمی کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۹ (۳)، ۴۳۱-۴۴۴.